

Андрій Кужельний

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті розглядаються особливості організації самостійної роботи студентів спеціальності «Технологічна освіта», її основні види та форми, а також її значення для професійної підготовки студентів. Встановлено, що самостійна робота та самоосвітня діяльність майбутніх вчителів значно підвищує їх професійний рівень, а грамотна організація такої роботи сприятливо впливає на ефективність навчального процесу в цілому.

Ключові слова: самостійна робота, професійна підготовка, технологічна освіта, вчитель технологій.

На сучасному етапі розвитку професійної освіти, самоосвіта постає одним з провідних елементів процесу навчання у ВНЗ. Самостійна робота студентів має спрямовуватися на реалізацію таких тісно пов'язаних завдань як розвиток у студентів самостійності, вміння здобувати знання та здатність студентів самостійно використовувати ці знання у практичній діяльності. Важливим є визначення особливостей організації такої роботи, її основних видів та форм.

В сучасних наукових дослідженнях теоретичні питання та практичні аспекти проблеми самостійної роботи та самоосвіти студентів висвітлені різнобічно: проаналізована проблема організації самоосвіти та керівництва нею (Т. Клімова, Г. Серіков та ін.); розглянуті її історичні та соціальні аспекти (А. Айзенберг, Б. Райський, М. Скаткін, Є. Шукліна та ін.); визначені сутність, функції, особливості самоосвіти, її місце в професійній діяльності (А. Громцева, Н. Кузьміна, Т. Максимова, І. Наумченко, Г. Сухобська та ін.); досліджені шляхи та засоби формування потреби в самоосвіті (В. Буряк, Т. Клімова, І. Редьковець та ін.); розкриті питання психологічної та практичної підготовки студентів до самоосвіти (Г. Закіров, І. Ковбаско, О. Мельничук).

Мета статті полягає в аналізі особливостей організації самостійної роботи студентів спеціальності «Технологічна освіта» та її значенні для професійної підготовки майбутніх вчителів технологій.

Охарактеризуємо особливості організації позааудиторної самостійної роботи на сучасному етапі розвитку педагогічної практики. Насамперед, це індивідуальні навчально-дослідницькі завдання, які є різновидом індивідуальних завдань в інноваційних технологіях навчання і є базою для виконання позааудиторної самостійної роботи.

Індивідуальне навчально-дослідницьке завдання є видом позааудиторної індивідуальної самостійної роботи студента навчального,

навчально-дослідницького чи проектно-конструкторського характеру, що подається у процесі вивчення програмного матеріалу навчального курсу і завершується складанням підсумкового іспиту чи заліку. Мета індивідуального навчально-дослідницького завдання полягає в самостійному вивченні частини програмного матеріалу, систематизації, узагальненні, закріпленні та практичному застосуванні знань з навчального курсу та розвитку навичок з позааудиторної самостійної роботи.

Виділяють такі види індивідуальних навчально-дослідницьких завдань:

- конспект з теми за заданим або самостійно розробленим планом з виучуваного курсу;
- реферат з теми або проблематики ВНЗ;
- розв'язання та складання практичних завдань і педагогічних ситуацій;
- анотація прочитаної додаткової літератури з теми або курсу, бібліографічний опис;
- розроблення навчальних та діагностичних тестових завдань з теми;
- аналіз елементів передового педагогічного досвіду;
- курсова, дипломна, магістерська робота.

Важливою умовою в успішному виконанні позааудиторної самостійної роботи є порядок подання та захист індивідуальних навчально-дослідницьких завдань:

1. Звіт про виконання індивідуальних навчально-дослідницьких завдань.
2. Індивідуальні навчально-дослідницькі завдання подаються викладачеві, який читає лекційний курс, приймає іспити або залік, не пізніше, ніж за 2 тижні до іспиту чи заліку.
3. Оцінка виставляється на підсумковому занятті на підставі попереднього ознайомлення викладача зі змістом індивідуального навчально-дослідницького завдання.
4. Оцінка є обов'язковим компонентом іспитової оцінки і враховується при виведенні підсумкової оцінки з навчального курсу.

Самостійна робота в умовах кредитно-модульного навчання визначається сукупністю принципів впровадження кредитно-модульної системи:

- порівняльною трудомісткістю кредитів;
- кредитністю, модульністю, динамічністю та гнучкістю;
- прогностичністю;
- усвідомленням перспектив та діагностичністю.

На базі загальних принципів визначимо роль позааудиторної самостійної роботи на сучасному етапі розвитку педагогічної практики:

- забезпечення реалізації принципів організації навчання при виконанні самостійної роботи студентів, яка є основною

пізнавальною діяльністю студентів;

- на основі соціальних та особистісних потреб студентів розвиток методик організації та проведення позааудиторної самостійної роботи;
- розробка завдань самостійної роботи з урахуванням рівнів самостійної продуктивної пізнавальної діяльності за В. П. Безпальком [4];
- підвищений бінарний зв'язок в ході навчання між викладачами та студентами.

Отже, роль позааудиторної самостійної роботи студентів полягає в опануванні студентами навичок самоосвіти, вмінні аналізувати процеси і явища. Тому важливим виступає визначення факторів організації позааудиторної самостійної роботи, а саме:

- психологічні механізми процесу учіння;
- добові біоритми роботи головного мозку;
- схеми повторення інформації, отриманої під час аудиторних занять;
- застосування інформації, отриманої під час самостійної роботи в практичній діяльності;
- систематичний контроль і дійова допомога студентам викладачами під час позааудиторної самостійної роботи.

Зазначимо, що саме самостійна робота та розуміння сутності її комплексного взаємопроникнення в процес навчання дає змогу організувати позааудиторну роботу на рівні трансформації знань студентів, що визначає вагому роль позааудиторної самостійної роботи студентів при підготовці майбутніх фахівців. Позааудиторна самостійна робота студентів може стати саме тією рушійною силою реформування освіти, яка збереже надбання освіти минулого, водночас будуючи нові стандарти сучасних педагогічних практик.

Сучасна концепція інженерно-педагогічної освіти України припускає наявність у структурі діяльності інженера-педагога двох взаємопов'язаних та відносно самостійних видів професійної діяльності: професійно-педагогічної та професійно-інженерної. «Стосовно до сфери інженерно-педагогічної освіти, а особливо інженерно-педагогічної діяльності, якнайкраще підходить визначення творчості як здібності інтегрувати елементи знань не для себе, а для інших і уміння створювати умови для інтенсивного формування нових знань у тих, хто навчається» [3]. Тобто, студент повинен не тільки засвоїти інженерні знання, але й навчитися їх трансформувати в педагогічні системи, пристосовуючи їх до визначених умов навчання.

В основі побудови фахової підготовки інженера-педагога, що включає як педагогічний, так і інженерний компоненти, повинні лежати єдині підходи, котрі дозволяють студенту засвоїти всю необхідну інформацію та сформувати необхідні уміння і професійно значимі якості особистості в мінімально відведений на це термін. При цьому система

педагогічної підготовки повинна вписуватись до інженерної, оскільки рівень технічної кваліфікації викладачів є найважливішим чинником, що визначає якість навчального процесу у вищому навчальному закладі.

Організація самостійної роботи майбутніх інженерів-педагогів повинна здійснюватися з урахуванням основних видів їхньої професійної діяльності – професійно-педагогічної та професійно-інженерної, що можливе тільки при поєднанні різноманітних форм організації самостійної роботи студентів.

Самостійна робота студентів може здійснюватися як опосередковано, через зміст і методи всіх видів навчальних занять без сторонньої допомоги і керівництва [1], так і за завданнями і при методичному керівництві викладача, але без його безпосередньої участі [3]. Також можна говорити про два види самостійної роботи студентів: аудиторна самостійна робота, що здійснюється під безпосереднім керівництвом викладача на лекціях, лабораторних та практичних заняттях, і позааудиторна самостійна робота студентів при їх підготовці до занять, написанні рефератів, курсових і дипломних робіт. Певні дослідники відмічають тісний взаємозв'язок занять в аудиторії та роботи студентів в позааудиторний час, вказуючи, що саме самостійна позааудиторна робота є похідною від самостійної роботи студентів, яка проходить в аудиторії та наголошуючи на їх взаємопослідовності як одній з умов, що забезпечує побудову оптимальної системи організації самостійної роботи студентів.

Вирішальну роль у визначенні напрямку і характеру самостійної роботи студентів відіграє лекція. Вона вчить студента науково мислити, допомагає йому досконало розібратися у фактичному матеріалі теми, привчає критично оцінювати різні погляди. Останнім часом існує тенденція скорочення лекційних часів, у зв'язку з чим намітилися два способи їх організації і проведення. У першому випадку скорочується загальна кількість лекцій, і деякі теми цілком переносяться на самостійне вивчення. В іншому випадку зберігаються усі теми, але матеріал викладається більш компактно, стисло. Відмітимо також, що при проведенні лекційних занять досі самим поширеним засобом візуалізації нової інформації є дошка й крейда. Застосування комп'ютерних технологій вирішує ці проблеми. Використання на лекції комп'ютера та спеціалізованого проектора надає можливість істотно змінити методику її проведення. Використання ІКТ вимагає від викладача попередньої підготовки всього відеоряду лекції, що наближує її по стилю до слайд-шоу. Але відмінністю є можливість використання разом із статичними кадрами динамічних та інтерактивних. Наявність комп'ютерного відеоряду дозволяє істотно активізувати образно-асоціативний канал сприйняття інформації [5].

Заздалегідь підготований відео матеріал надає студентові опорний конспект, що дозволяє заощадити час для активного закріплення матеріалу. Крім того, працюючи над матеріалом самостійно у методичному кабінеті, обладнаному персональними комп'ютерами,

студент має можливість переглядати лекцію в індивідуальному темпі, доповнюючи свій конспект особистими коментарями.

Однією з форм оволодіння навчальним матеріалом є реферат – зв'язаний, систематичний виклад проблеми на основі самостійного вивчення декількох джерел. Підготовка реферату розвиває вміння узагальнювати прочитане і науково обґрунтовано викладати думки. Але з появою можливості інформаційного використання комп'ютера все більше втрачає сенс такий вид діяльності, як написання реферату. Наявність в Інтернеті готових робіт практично з усіх напрямів дозволяє просто скопіювати їх, роздрукувати під своїм прізвиськом і надати викладачеві. При цьому виникає низка проблем, пов'язаних з необхідністю перебудови форм самостійної роботи студентів. Ми вважаємо, що для залучення студентів до самостійної професійно-педагогічної діяльності при проведенні лекційних занять з фахових дисциплін доцільно використовувати мікрОВикладання. Право на мікрОВикладання надається студентам, які краще інших вчать, і продемонстрували належний рівень практичних дій з науковою інформацією. Студенти отримують індивідуальні завдання провести самостійне дослідження або вивчити тему з опорою на матеріали, що розміщені в Інтернеті.

За підсумками самостійної роботи передбачається, що послідує обговорення звітів чи рефератів має здійснюватись на лекційних заняттях з фахової дисципліни, шляхом викладу студентом блоку наукової інформації. Користь від мікрОВикладання подвійна, бо самостійні завдання не лише виконуватимуть роль засобу конкретизації й поглиблення знань, одержаних на лекційних заняттях з фахових дисциплін, сприятимуть формуванню вмінь самостійної пошукової роботи, а й сприятимуть вдосконаленню процесуальних умінь усіх студентів, присутніх на лекції, оскільки подумки вони також беруть участь у мікрОВикладанні, мають змогу бачити результати викладацької діяльності однокурсника. Це дозволить подолати психологічний бар'єр при переході студента до професійної діяльності.

Лабораторні роботи є однією з форм навчальних занять й одним з практичних методів навчання. Вони забезпечують зв'язок теорії з практикою, розвивають самостійність і здібність до постановки та проведення експериментів, розуміння й інтерпретації фактів, аналізу і синтезу явищ, оцінки отриманої інформації, застосування знань на практиці. Кожному студенту при проведенні лабораторних робіт видається індивідуальне творче завдання, робота над яким здійснюється самостійно у ході засвоєння курсу.

В якості творчої роботи студентам краще за все пропонувати реальні завдання, тобто ті, що передбачають наступне впровадження в реальні ситуації професійної діяльності. Завдання такого типу дозволяють студенту відчувати якісно новий, соціально значимий рівень компетентності, у результаті чого відбувається ріст самопізнання, накопичення досвіду самореалізації, розвиток самостійності.

У цілому можна виділити такі притаманні самостійній роботі студентів характеристики:

- оволодіння в предметній галузі знаннями, навичками та вміннями певного рівня сформованості;
- вироблення психологічного налаштування на систематичне поповнення та поновлення знань у потоці наукової інформації;
- внутрішні підстави для розвитку випереджаючої професійної освіти, яка забезпечує конкурентоздатність спеціаліста на ринку праці;
- самоорганізація студента в оволодінні методами і способами майбутньої професійної діяльності.

Головною особливістю організації самостійної роботи студентів на сучасному етапі є застосування цієї роботи в умовах багаторівневої системи освіти. Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми переконує, що самостійна робота та самоосвітня діяльність майбутніх вчителів значно підвищує їх професійний рівень, а грамотна організація такої роботи сприятливо впливає на ефективність навчального процесу в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Айзенберг А. Я. Самообразование: история, теория и современные проблемы / А. Я. Айзенберг. – М. : Высшая школа, 1986. – 126 с.
2. Аكوпова М. А. Высшее профессиональное образование: проблемы и перспективы / М. А. Аكوпова // Вопросы методики преподавания в вузе. – СПб. : СПбГПУ, 2003. – Вып. 5. – С. 3–7.
3. Аكوпова М. А. Болонский процесс и высшее образование / М. А. Аكوпова // Вопросы методики преподавания в вузе. – СПб. : СПбГПУ, 2004. – Вып. 6. – С. 3–11.
4. Беспалько В. П. Образование и обучение с участием компьютеров / В. П. Беспалько. – М. : Изд. Московского психолого-социального института, 2002. – 352 с.
5. Бігич О. Б. Інформаційно-комунікаційна компетенція викладача вищої школи / О. Б. Бігич // Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка. – К. : Політехніка, 2007. – № 3(21). – С. 132–137.